

DANIEL VIGHI

Nyúlt a nyaka, mintha vakon keresne valamit, talán levegőt

Az Értelmező Szótár értelmes különbséget tesz gőg és hiúság között: ezek többé-kevésbé rokonértelmű viszonyban állnak egymással, mivel a gőg minde- nek előtt az önmagunkról alkotott, gyakran indokolatlanul jó vélemény, mi- közben a másik, a hiúság szemantikai mezejében az a törekvés körvonalazó- dik, amikor valaki egy bizonyos alakban akar mutatkozni, nem egyszer a ké- pességeit meghaladó módon. Ha a próza eszközeivel tárgyaljuk a dolgot, aho- gyan az hozzánk felettébb illenek is, epikusan kellene megjelenítenünk, trük- kök nélkül megmutatva az olvasónak a gőgös és a hiú ember képét, ami az eredendő állapot tényszerű kifejeződése. Az állatvilágban nehezen beszélhet- nénk effajta állapotokról, úgy hogy azok láthatólag az emberiség jellemzői, leg- alább annyira, mint az a gondolati tény, hogy *sein zum Tode*, a halál felé (és érte) törekvő lények vagyunk, és ez azt a (gőgös?) érzést váltja ki belőlünk, mi- szerint tragikusan hiú módon tudatában vagyunk saját létfeltételeinknek, mi- közben egy tyúk, melynek gyerekkoromban elmetszette gigáját a nagyanyám, a neki megadott rövid élete során egy pillanatig sem érzékelte, hogy szükség- szerűen veszendő élőlény volna. Erre az eseményre azoknak a nosztalgiájával emlékezem vissza, akik mindmáig az első alkonyokról ábrándoznak, amikor is adományként megízlelték a romantikus szerelem háborgásának gőgös borzon- gásait. S amint mondtam, csak néztem hogy vergődik a lefejezett tyúk, hogy nyúlik a nyaka, mintha vakon keresne valamit, talán a levegőt – véltem én, miközben izgatottan figyeltem a baromfi életében bekövetkezett folytonossági hiányt. Annak az embernek a magabiztos gőgjével néztem, aki él és akinek senki nem vágja át a nyakát, ahogy egyre csituló dühvel rángatóznak a lábai, következőképpen a fentebb említett alkony az az idő, amikor megadatott ne- kem a kegy, hogy első ízben egyesüljek testileg valakivel egy liget peremén, a Moratu völgy dombjának taróján, ahol a város üstfoltozó cigányai éldeltek. Emlékezem és felidézem olvasóinknak a gőgöt, mely arra a gondolatra vett erőt rajtam, hogy ezeknek a szerencsétlen cigányoknak fogalmuk sincs, mit művelek én a zsenge kisasszonnyal, hogy uralom a helyzetet, hogy az emi- nescui rizsporozott, magas szellemiségű szerelem a fejetlen tyúkéhoz hasonló, rángatózó vergődéssé alakul át a csűr árnyékában, ahol hiú és erotikus lefeje- zése történt. Gőg – meglelem neved annak a csecsemőnek a mozdulatában, aki voltam, amikor egy másik megrázó pillanatban a család ugyanazon bakója a fa-

vágótőként fejszével egy büszke kacának a fejét vette! Csodálatos történelmi áthallások estek ott, abban a szentséges és borzongató, névtelen mozdulatban, csodálatos volt minden, akár csak az a zsenge lánnyal a pokrócon, a gyér gye-
pen történt mese, és volt ott vadeper, nagyobb fajta hangya, juh-pata-nyom és sok más hasonló, amit nem tudok mind mívesen listába szedni; mindenek előtt azonban ott volt az a számlálhatatlan, ide-oda tekergőző, félbe szakított mozdulat, a természetes testi kohézió elvesztése, amikor a kezek, a lábak, azaz a combok, a bokák valami mássá lesznek, és mindenik más értelemre, és durván szólva, más eszközhasználati értékre tesz szert. Így volt ez a kacsával is, azt az együttérzés és a megváltás elegendő érzésével néztem, mellette voltam, éppen annyira, amennyire azok a nézők lehettek, akik a XVI. Lajossal történeteket követték végig, amikor a bakó, akár a nagyanyám, lecsapta a fejét, és Őfelsége testének, lábának rángatózása szembeszökően a kacsá, részben pedig szerelmem, a zsenge kisasszony vergődéséhez hasonlított, éppen abban a pillanatban, amikor... Végül is, világunkban sok minden jobban hasonlít egymáshoz, mint azt elménk felfogni képes. No lám, emlékszem ám, hogyan szedtem fel a faforgáccsal és -kéreggel teli porból, a végzetes tuskó mellől a bóbitás, büszke kacsafejet, hogyan néztem a szemébe, mert látni akartam, amint lassan kihuny pupilláján a fény, és tovatűnik, akár az alkony a Cioaca Chiciorii nevű, rút domb mögött, a Moratu-völgy felett, miközben én brutálisan fejét veszem a lelki szerelemnek ama másik, a testi szerelem bárdjával. Sok minden történik észrevétlenül a létezés gögijében és az elmúlás megaláztatásában; lám, úgy emlékszem, mintha csak ma lenne, amint a kacsá dölyfös és buta szemében egy hosszú pillanat alatt átváltozik a fény. Az elején mintha elcsodálkozott volna egy kisé a testétől elválasztó mozdulat brutalitásán, aztán úgy rémlett, az a szembe fény lágyan egyfajta alázatba, megadásba megy át, hogy végül tökéletes bölcsességben hunyjon ki. Túl sok ez, vagy túl kevés? Nem tudom! Akkor ilyennek tűnt számomra, tehát ma is így mesélem el, annyi azonban bizonyos, hogy ama pillanat végén a szárnyas szeme olyan lett, mint a faforgácsok, melyekre a fölösleges és banális fejet hajítottam. Most, a jelenben, amikor ezeket a sorokat írom, a hiábavalóság súlyos kérdésére és Miron Costin verssoraira gondolok, melyeket ennek az én kacsámnak elszavallhattam volna abban a pillanatban, amikor szemében mély értelmet nyert a fénye:

*Fut az idő, mint az árnyék, s nincsen gát,
Mely megállítaná. Elgörögnek a világ
Dolgai mind kegyetlen, kusza sorban,
S miként medrében a víz meg nem torpan,
Akként a világon semmi nem ér véget.
Füst és árnyék minden, álom, tünde képzet.
Mi az, mi el nem múlik, ami le nem hullhat?*

Lehet, hogy ha akkor sikerül elszavalnom neki a fenti költeményt, megérti végre – az utolsó százon, ahogyan mondani szokás –, hogy mennyire elvakította az élet gőgje, mennyire nem hitte a *fortuna labilist*, a forgandó szerencsét, széles, piros csőrével egyre csak kavarta a vizet a horpadt edényben, amit eljövendő hóhéra rakott ki, hogy abból oltsa szomját a baromfiudvar isten-áldotta majorsága. És még őszidőn sem suhant át a keskeny fején, miközben hosszan és ostobán hápogott, az a megmentő *sein zum Tode*, pedig nekem, vagyis ami engem illet, azokban a pillanatokban, amíg fölös erővel működtette a hangszálait, nem éppen derűs előérzetem támadt őt illetően.

A Cozia utcai sziú indiánok

A temesvári Cozia utcában a házakról mállik a vakolat, az esőcsatornák megzöldültek az igénybevételtől, a savas esőtől és az urbanizált nyár nyomasztó hőségétől. És kedvező fekvése, a városközponthoz való közelsége miatt ugyanitt sok villát építettek az úgazdagok, rengeteg lépcsővel és erkéllyel, olasz kerámialapokkal díszítették és olyan gypeszőnyeggel vették körül őket, amilyeneket Lessing hazájában látni a képeslapokban. Két világ mutatja magát az elszűkült járókelőnek, akit érdekel és meg akarja érteni ezeket: az egyik naprakészen idézi a tegnapot, a másik pedig megátalkodott szorgalommal és furmányosan tör a holnap felé. Az előbbi ábrázata holmi, a romok költőiségét sem nélkülöző szemüveglencsén át tárulkozik fel, ami Grigore Alecsandrescu ecsetjére is termékenyítőleg hatott, utóbbi a legújabb alkotó nemzedék cinikusán távolságtartó prózájában ábrázoltatik, mely képzeletbeli lendületét azon a sima úton tékozolja el, ami a börtöncellától a legfrissebb színajánlatok összehangolásával berendezett terekig vezet, és a Windows 97-nél távolabbra tör. Hadd ne ítéljük el az egyiket a másik nevében, visszaesve a nemzeti kultúrában folytatott régi csatározásokba, amikor is úgy vélték, hogy a múlt csupa jó, a lealjasodott jelen pedig nem hordoz egyebet, csak egy olyan jövő ígéretét, mint az örök emlékezetű Sodoma és Gomorra nevét viselő, biblikus jóslatú urbanizációs „boom”-ok. Mégsem állhatunk ellen a kísértésnek, hogy kimondjuk: a Cozia utcában olyan városközösségi múlttisztelet túlélése érhető tetten, még az általa kiváltott sóvárgásokban is, amilyent Eminescu élhetett át, amikor a nagyságos nemzeti érényeket Mircea cel Bătrîn vagy Țepeș korába utalta vissza. Mondom, hagyjuk ezt, noha nem bírjuk legyűrni a szóban forgó állapotot: lámcsak, nem messze a miénktől áll egy ház, amelyik szerintem költészeti eltorzította a *Mircea árnya* című mű szerzőjét. Terebélyes ház ez, és már-már lerontotta a múltó idő, egyik oldalán a bizantinus templomhajóra emlékeztető bejáraton át könnyűszerrel juthat be a látogató az ezredvég tulakodásától nem

háborgatott múlt poézisével terhes térbe, közvetlenül az ajtó mellett ósdi kompresszor, kissé távolabb egy romos köszörűgép mélabús árnyképe, odább, igencsak kifejező összevisszaságban az évek során elfeketedett szerszámok, viláskulcsok és más, a történelmietlen nemzetköziség nyomait viselő darabok: franciakulcsok, svéd csavarok, svábbogarak. Kint, a gyepen, szinte egyvégtében ott ül a főmester és kísérete egy-egy korsó sörrel; a műhelyt mintha soha nem háborgatnák megrendelőik – ja, és elfeledtem közölni az olvasóval, hogy ugyanott található egy használható kerékpár-javító műhely is. Issza a sört a mester, s ha az ember elmegy e mellett a gyülekezet mellett, és netán a román prózairodalmat is ismeri némileg, megeshet, hogy zsigerből összehasonlíttja Iocan Vasművesligetével, Marin Preda *Moromeții* című regényéből. Nem adott meg neki, hogy odaüljön közéjük a fűre, egy sörre, csak elhalad mellettük, és a Constantinescu szó süvít el a füle mellett, amiből arra következtet, hogy politikáról vitatkoznak, a szó pedig egzotikusnak, már-már természetellenesnek hat, nagyritkán, ilyen térben és ilyen alakokkal az „escu” végződésű szavak csakis államelnököket jelölnek, mondja magában az ember, és igyekszik megfejteni (a közvéleménykutatásokra gondolva), hogy jót vagy rosszat jelentenek-e. Nem tudható, mit mondanak ezek az őshonos temesváriak, miközben úgy ülnek a fűben, akár a sziú indiánok, szemtől szembe a mindenhol ide-seregülő modern és posztmodern sápadtarcúakkal. Az utcában, ebben a rezerváltumban az újonnan érkezettek villái rikítanak, az meg a jövő emlékezetének őrizi még az ilyen lecsúszott, partravetett alakok lenyomatát, mintha az áradat párjavesztett gumicsizmákat sodort volna ki a homokzátonyra. Elmúlt időkben a románok mellett elmagyarosodott, különös nevű szlovákok éltek a Cozia utcában, zsidók és németek, mint Neiss anyó a sarokházban, az utca túlfelén, szemben az élelmiszerbolttal. A vénasszony maradt csak, meg a férje; gyerekeik, egy asztalos és egy műegyetemi tanár, feleségestől-unokástól Németországba tűntek, ama vajasba, amint azt az ismert bölcselő mondta. A fűben megcsodálhatjuk a szlovák-magyar Coarci ragadozómadár profilját, keskedt alkoholista ő, a kocsmák, az édesített „monopol” szentje, azé a rendkívül olcsó italé, melybe emberiességi megfontolásból meggy- vagy eperszörpöt is lötytyint a bárfiú. Coarci fennhangon szólal, azt mondja az embernek, „üdv, főnök!”, vagányosan felkacag, nyilván közel neki a nyugdíjkorhatár, hébehóba képes elmesélni, milyen labdaszedő volt ő a Ripensiánál, s miféle csatár egy ideig a Polinál. Onnan s amiatt szerződötték a Műegyetemre fűtészserelőnek, immár húsz esztendeje ott lopja a napot afféle helyi sztárként. Őt ismeri az ember, a hozzá hasonló fűben ülő alakokról viszont fogalma sincs, csak hallja őket, amint magyarul hadarnak és románul káromkodnak, majd átmennek az úttesten a régidőtől ott álló csehóba, és takarékosan egyensúlyoznak vissza a söröskorsókkal, pálinkás poharakkal, leülnek megint a fűbe. Időnként áttelepednek a parkba, a kocsmá nyárikertjébe, amely – mint mondtam – a régi

világot őrzi, amiként az angol kastélyok őrzik a letűnt idők nemesi világát és a kísértetekkel teli mesék titokzatos költészetét. Így van ez ebben az elmúlt korokban ihletetten elkeresztelt csehóban, a Hóka Ló-ban is: odabent az a fura érzése támad az embernek, hogy megállt az idő, és ő magához a rejtélyhez, a borzongató metafizikumhoz jutott, bádog-asztalok mellékére, gázolajjal bekent padlóra, félmagasságig zöldre festett falak közé, légszarral lepett bár-tükör elé, a szag ellenben csodás, egy kissé savanyú, a sör, a férfias verejték, a kaszárnya szaga; csudás állapotba kerül az ember, és ha nincs az a Coca-Cola-poszter, fölöslegesen és nem a maga helyén, azt mondaná, nem is múlik az idő, és Macedonski két sorát dúdolná maga elé: *Pometești, ez itt Adncata / Mikéntha meglenne az elmúlt idő*". Eszébe jutnak a remek dutyánok, ahol a férfiaságát kitanulta, és ahol úgy esett át a beavatáson, mint az afrikai törzsek suttyó kamaszai, amit aztán Levi-Strauss zsoldosai tanulmányoztak szívrepesve. Ott ül hát abban a történelmietlen illatbűzben, elborítja a Marașești és a csóré Carpați cigaretták füstje, mint abban a megszentelt térben, amit Pițconak nevezett el, merthogy ott lett férfité egy szörppel édesített monopol tájékán, ugyanolyan „legatyásodottak” között, mint amilyen ez a Coarci: Temesvár, Lipova, a mára faluvá züllött Ciacova város utcáin, egyszóval az urbánosodó Bánát ősi mester-ségét megismerve. S amint már mondtam, a „legatyásodottak” még ma is hordják a tüzelőt Temesvár kültelekeire a vénasszonyoknak, nagy lovakat hajtanak, és ők adták az emberiségnek a népi hős Ocskó Terézt. Közülük indult, a temesvári vízmű köré épült, tengerkék Kunstelep lakónegyedből, éppenséggel onnan, ahol a Bega a városba ér. Ocskó a kommunista világrend alapmitoszá-nak főhőse volt, még mielőtt utcanévvé, utóbb Románia nyugat-szerte ismert első ócskapiacának névadójává vált volna Aradon. A történelem fáradhatatlan csurdogálása közben lassan beteljesedett egy fura mutáció: a hősnő neve tökéletesen, a vásárnak a feloszlásáig menően rokonértelmű kifejezése lett, ma már senki nem azt mondja tehát, hogy az ócska- vagy a bolhapiacra megyek (a szó nagyjából-egészében ismeretlen is), mindenki azt mondja: „vasárnap az ócskóra megyek”. Lám, ez a történelem iróniája, az új világ egyik harcosa úgy végezte, hogy nevét adta az egyetlen helynek a hajdani Romániában, ahol gyökeret verhetett a kapitalizmus.

CSIKI LÁSZLÓ fordításai

Daniel Vighi 1956. október 9-én született, az Arad megyei Lipován. Riporter, próza- és esszéíró, publicista, lapszerkesztő, az irodalomtudomány doktora; a temesvári egyetemen tanít. Több regénye, elbeszélés- és riportkötete jelent meg, közülük néhány jelentős irodalmi díjat kapott.